

(ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַת־פְּרֹעֹה הֲלִיכִי נִתְנַבְּאָה וְלֹא יָדְעָה מָה נִתְנַבְּאָה, הִי שְׁלִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִינְקִי לִי וְאֲנִי אֶתֶּן אֹתְךָ אֶת־שִׁכְרְךָ וְתִקַּח הָאִשָּׁה הַזֶּה וְהִנְקִיָּהוּ:

(י) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וְתַבְּאָהוּ לְבַת־פְּרֹעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבָן וְתִקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמִּיִּם מְשִׁיתָהוּ:

מְשִׁיתָהוּ. שחלתיה, והוא לשון הוצאה בלשון ארמי, כמשחל ביניא מחלבא. ובלשון עברי משיתהו לשון הסירותיו, כמו (יהושע א ח) לא ימוש, לא משו (במדבר יד מד), כך חברו מנחם. ואני אומר שאינו ממחברת מש, וימוש, אלא מגזרת משה, ולשון הוצאה הוא, וכן (שמואל ב כב יז) ימשיני ממים רבים, שאילו היה ממחברת מש, לא יתכן לומר משיתהו, אלא המישותיהו, כאשר יאמר מן קם הקימותי, ומן שב השיבותי, ומן בא הביאותי, או משתיהו, כמו (זכריה ג ט) ומשתי את עון הארץ, אבל משיתי אינו אלא מגזרת תיבה שפועל שלה מיוסד בה"א בסוף התיבה, כגון משה, בנה, עשה, צוה, פנה, כשיבא לומר בהם פעלתי, תבא היו"ד במקום ה"א, כמו עשיתי, בניתי, פניתי, צויתי:

*
שלישי

(יא) וַיְהִי אִי בְּיָמֵים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וְהָלַא כְּכֹהֵן כְּתִיב (בפסוק הקודם) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד, אמר רבי יהודה ברבי אלעאי הראשון לקומה והשני לגדולה, שמנהו פרעה על ביתו וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם נתן עניו ולבו להיות מיצר עליהם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרַיִם נוגש היה, ממונה על שוטרי ישראל והיה מעמידים מקרות הגבר למלאכתם מִכָּה אִישׁ־עֲבָדֵי מִאֶחָיו: מכה איש עבדיו. מלקוה ורודהו. ובעלה של שלומית בת דברי היה, ונתן בה עניו, ובלילה העמידו והוציאו מביתו, והוא חזר ונכנס לבית ובא על אשתו, כסבורה שהוא בעלה, וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר, היה מכהו ורודהו כל היום:

(יב) וַיִּפֶן כַּהֵן וְכֹהֵן רָאָה מָה עָשָׂה לוֹ בְּבֵית וְמָה עָשָׂה לוֹ בַשְּׂדֵה. ולפי פשוטו כמשמעו וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ עֵתִיד לְצַאת מִמֶּנּוּ שִׁתְּגִייר וַיִּן אֶת־הַמִּצְרַיִם וַיִּטְמְנֵהוּ בַחֹל:

(יג) וַיֵּצֵא בְּיָוֶם הַשְּׁנַיִם וְהָיָה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עֲבָדִים דְּתַן וְאִבְרָם, הם שהותירו מן המן נָצִים מריבים וַיֹּאמֶר לְרִשָּׁע לְמָה תִּבְּחָה אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְהוּ, נקרא רשע בהרמת יד רָעָף. רשע כמותך:

(יד) וַיֹּאמֶר מִי שְׁמוֹךְ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְטָה עָלֵינוּ וְהָרִי עוֹדֶךָ נַעַר הַלְהַרְגֵנִי אֶתְּךָ אֲמֹר מִכָּאן אֲנוּ לְמַדִּים שֶׁהָרְגוּ בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ כְּאֲשֶׁר דִּרְגַתְּ אֶת־הַמִּצְרַיִם וַיֵּרָא מֹשֶׁה כְּפִשׁוּטוֹ. ומדרשו, דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין, אמר מעתה שמא אינם ראויין להגאל וַיֹּאמֶר אֲכַן נִדְרַע הַדְּבָר. ומדרשו, נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך:

(טו) וַיִּשְׁמַע פְּרֹעֹה אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה הֵם הִלְשִׁינוּ עָלָיו וַיִּבְקֹשׁ לְהַרְגֵּ אֶת־מֹשֶׁה מִסְרוּ לְקוֹסְטִינֵר הַהוֹרְגוּ, ולא שלטה בו החרב, הוא שאמר משה (לקמן יח ד) ויצילני מחרב פרעה וַיִּכְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרֹעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרְצ־מִדְיָן נתעכב שם, כמו (בראשית לו א) וישב יעקב וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר. לשון ישיבה, למד מיעקב שנדווג לו זוווג על הבאר:

(כא) וַיְהִי כִּי־יִרְאֻהוּ הַמִּינְלֹדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִים. בתי כהונה ולויה ומלכות שקרוין בתיים. ויבן את בית ה' ואת בית המלך (מלכים א' ט א). כהונה ולויה מיוכבד, ומלכות ממרים, כדאיתא במסכת סוטה (יא:):

(כב) וַיֵּצֵאוּ פְרֹעֹה לְכַל־עַמּוֹ לְאָמֵר כֹּל־הַבֶּן הַיֶּלֶד תִּשְׁלַיְכֵהוּ וְכָל־הַבֵּת תִּחְיֶינּוּ: לְכָל עַמּוֹ. אף עליהם גזר. יום שנולד משה אמרו לו אצטגנינו היום נולד מושיען, ואין אנו יודעין אם ממצרים אם מישראל, ורואין אנו שסופו ללקות במים, לפיכך גזר אותו היום אף על המצרים, שנאמר כל הבן הילוד, ולא נאמר הילוד לעברים, והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה: (פ)

פרק ב

(א) וַיִּלְךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי:

ויקח את בת לוי. פרוש היה ממנה מפני גזרת פרעה (וחזר ולקחה. וזהו וילך, שהלך בעצת בתו שאמרה לו גזרתך קשה משל פרעה, אם פרעה גזר על הזכרים, ואתה גם כן על הנקבות). והחזירה ועשה בה לקוחין שניים. ואף היא נהפכה להיות נערה. ובת מאה שלושים שנה היתה, שנולדה בבואה למצרים בין החומות, ומאתים ועשר שנה נשתהו שם, וכשיצאו היה משה בן שמונים שנה, אם כן כשנתעברה ממנו היתה בת מאה שלושים וקורא אותה בת לוי:

(ב) וַתִּהְיֶה הָאִשָּׁה וַתִּלְדַּבּוּ בֶן וַתִּקְרָא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא כְּשֶׁנּוּלַד נִתְּמַלֵּא הַבַּיִת כּוֹלוֹ אוֹרָה וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלִשָּׁה יָרְחִים:

(ג) וְלֹא־יִכְלָה עוֹד־הַצִּפְנֵנוֹ שִׁמְנוֹ לֵה מִצְרַיִם מִיּוֹם שֶׁהַחֲזִירָה, והיא ילדתו לששה חודשים ויום אחד, שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין, והם בדקו אחריה לסוף תשעה וַתִּקְדְּלוּ תִּבְּחָה גְמֵא גְמֵי בלשון משנה, ובלעז יוניג [גומא]. ודבר רך הוא, ועומד בפני רך ובפני קשה וַתִּתְּמַקְּהָ בַחֲמֹר וּבַנֹּפֶת זַפֵּת מִבְּחוּץ וְטִיטִי מִבְּפָנַיִם, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף הוּא לשון אגם, רוש"ל בלעז, ודומה לו (ישעיה יט ו) קנה וסוף קמלו עַל־שִׁפְתֵי הַיָּאֵר:

(ד) וַתִּתְּצַב אַחֲתָהּ מִרְחֹק לְרַעְיָה מִדֵּה־יַעֲשֶׂה לָּהּ:

(ה) וַתִּרְדַּבּ בַת־פְּרֹעֹה לְרַחֵץ עַל־הַיָּאֵר סֹרס הַמַּקְרָא וּפְרָשָׁהוּ, ותרד בת פרעה על היאור לרחוץ בו וַנַּעֲרַתֶּיהָ הִלְכָת עַל־יַד הַיָּאֵר אצל היאור, כמו (שמואל ב יד ל) ראו חלקת יואב אל ידי, והוא לשון יד ממש, שיד האדם סמוכה לו. ורבותינו דרשו הולכות לשון מיתה, כמו (בראשית כה לב) הנה אנכי הולך למות, הולכות למות לפי שמחו בה. והכתוב מסייע, כי למה לנו לכתוב ונעורתיה הולכות וַתִּקְרָא אֶת־הַתִּבְּיָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ אֶת שִׁפְתָהּ. ורבותינו דרשו לשון יד. אבל לפי דקדוק לשון הקודש היה לו להנקד אמתה מ"ם דגושה. והם דרשו את אמתה את ידה, שנשתרבה אמתה אמות הרבה וַתִּקְחָהּ:

(ו) וַתִּתְּפַחַח וַתִּרְאֶהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּפְתַּח וַתִּלְחֹסוּ. את מי ראתה, את הילד, זהו פשוטו. ומדרשו שראתה עמו שכינה וְהָיָה־נֶעַר בְּכֶה קולו כנער וַתִּתְּמַל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִדִּי הָעֲבָדִים זֶה:

(ז) וַתֹּאמֶר אַחֲתָהּ אֶל־בַּת־פְּרֹעֹה הַאֵלֶף וַקְרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקַת מִן הָעֲבָדִים מִלֵּמַד שֶׁהַחֲזִירָתוֹ עַל מִצְרַיִם הִרְבָּה לִינֵק וְלֹא יִנֵּק, לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה וַתִּיעַק לָךְ אֶת־הַיֶּלֶד:

(ח) וַתֹּאמְרָלָהּ בַת־פְּרֹעֹה לְכִי, וַתִּלְךְ הָעֵלְמָה הִלְכָה בְּרִזְיוֹת וְעֵלְמוֹת כְּעֵלֶם וַתִּקְרָא אֶת־אֶם הַיֶּלֶד:

(א) ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך יהוה:

(ב) ויאמר אליו יהוה מזה מה זה בידך לכך נכתב תיבה אחת, לדרוש מזה שבידך אתה חייב ללקות, שחשדת בכשרים. ופשוטו כאדם שאומר לחברו מודה אתה שזו שלפניך אכן היא. אומר לו הן. אמר לו הריני עושה אותה עץ ויאמר משה:

(ג) ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל ותפש אומנותו של נחש ויגס משה מפניו:

(ד) ויאמר יהוה אל משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו לשון אחיזה הוא, והרבה יש במקרא, (בראשית ט ז) ויחזיקו האנשים בידו, (דברים כה יא) והחזיקה במבשיו, (שמואל א יז לה) והחזקתי בזקנו. כל לשון חזוק הדבוק לבי"ת, לשון אחיזה הוא ויהי למטה בכפוף:

(ה) למען יאמינו כי נראה אליך יהוה אלהי אבתם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב:

(ו) ויאמר יהוה לו עוד הבאנא ידך בחיקי וגבא ידו בחיקו ויוצאה ונהגה ידו מערעת בשלג. דרך צרעת להיות לבנה - (ויקרא יג ד) ואם בהרת לבנה היא. אף באות זה רמז שלשון הרע סיפר באומרו (לעיל פסוק א) לא יאמינו לי, לפיכך הלקוהו בצרעת, כמו שלקתה מרים על לשון הרע:

(ז) ויאמר השב ידך אלחיקי גישב ידו אלחיקו ויוצאה מחיקו ונהגה שבה כבשרו. מכאן שמידה טובה ממרת לבא ממידת פורענות, שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו:

(ח) והיה אסלא יאמינו לך ולא ישמעו לקל האת הראשון והאמינו לקל האת האחרון. משתאמר להם בשבילכם לקיתי על שספרתי עליכם לשון הרע יאמינו לך, שכבר למדו בכך שהמדווגין להרע להם לוקים בנגעים, כגון פרעה ואבימלך בשביל שרה:

(ט) והיה אסלא יאמינו גם לשני האותות האלה ולא ישמעו לקלך ולקחת מממימי היאור רמז להם שבמכה ראשונה נפרע מאלהותם ושפכת היבשה והיו המים אשר תקח מן היאור ויהיו למים ויהיו שתי פעמים. נראה בעיני, אילו נאמר והיו המים אשר תקח מן היאור לדם ביבשת, שומע אני שבידו הם הנפכים לדם ואף כשירדו לארץ יהיו בהוייתן, אבל עכשיו מלמדנו שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשת:

(י) ויאמר משה אליהוה כי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אלהיך גם מתמול וגו'. למדנו שכל שבעה ימים היה הקדוש ברוך הוא מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו, מתמול שלשום מאז דברך הרי שלושה, ושלושה גמין רבויין הם, הרי ששה, והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת עוד (להלן פסוק יג) שלח נא ביד תשלח, עד שחרה בו וקבל עליו. וכל זה, שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו ונביא היה, שנאמר (שמואל א ב כז) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים, הוא אהרן. וכן ביחזקאל (כ ה) ואודע להם בארץ מצרים וגו', (שם פסוק ז) ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו, ואותה נבואה לאהרן נאמרה כי כבד פה בכבודות אני מדבר, ובלשון לעז בלב"א ויכבד לשון אנכי:

(יא) ויאמר יהוה אליו מי שם פה לאדם מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי או מיישום אלים או חרש או פקח או עור מי עשה פרעה אילם שלא נתאמץ במצות הריגתך, ואת משרתיו חרשים, שלא שמעו בצוותו עליך, ולא ספקלטורין ההורגים מי עשאם עורים, שלא

*

חמישי

(טו) לך ואספת את זקני ישראל מיוחדים לשיבה. ואם תאמר זקנים סתם, היאך אפשר לו לאסוף זקנים של ששים רבוא ואמרת אלהם יהוה אלהי אבתכם נראה אלי אלהי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואתה עשיתי לכם במצרים:

(יז) ויאמר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הפנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והבוסי אל ארץ ובת חלב ודבש:

(יח) ושמעו לקלך מאליהם, מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומוסוף שבלשון זה הם נגאלים. יעקב אמר (בראשית נ כד) ואלהים פקד אתכם, יוסף אמר להם (שם פסוק כה) פקד יפקד אלהים אתכם ובאת אתה וזקני ישראל אל מצרים ומצרים ואמרתם אליו יהוה אלהי העבריים יו"ד יתרה, רמז לעשר מכות נקרה עלינו לשון מקרה. וכן (במדבר כג ד) ויקר אלהים, (שם פסוק טו) ואנכי אקרה כה, אהא נקרה מאתו הלום ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונבחה ליהוה אלהינו:

(יט) ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך אם אין אני מראה לו ידי החזקה, כלומר כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה, לא יתן אתכם להלוך ולא ביד חזקה:

לא יתן. לא ישבוק, כמו (בראשית כ ו) על כן לא נתתיך, (שם לא ז) ולא נתנו אלהים להרע עמדי, וכולן לשון נתינה הם. ויש מפרשים ולא ביד חזקה - ולא בשביל שידו חזקה, כי מאז אשלח את ידי והכיתי את מצרים וגו', ומתרגמין אותו ולא מן קדם דחיליה תקיף, משמו של רבי יעקב ברבי מנחם נאמר ל:

(כ) ושלחתי את ידי והביתי את מצרים בכל נפלאי אשר אעשה בקרבן ואחרכון ישלח אתכם: (כא) ונתתי אתיחן העשהה בעיני מצרים והיה כי תלכו לא תלכו ריקם:

(כב) ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה מאותה שהיא גרה אתה בבית בליכסף וכלי זהב ושמלת ושמתם על בניכם ועל בנותיכם ונצלתם את מצרים:

ונלחם. כתרגומו ותרוקנון. וכן (לקמן יב לו) וינצלו את מצרים, (לקמן לג ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים, והנו"ן בו יסוד. ומנחם חברו במחברת צד"י עם (בראשית לא ט) ויצל אלהים את מקנה אביכם, (שם פסוק טז) אשר הציל אלהים מאבינו. ולא יאמנו דבריו, כי אם לא היתה הנו"ן יסוד והיא נקודה בחיר"ק, לא תהא משמשת בלשון ופעלתם אלא בלשון ונפעלתם, כמו (דברים כח טג) ונסחתם מן האדמה, (ויקרא כו כה) ונתתם ביד אויב, (שם פסוק יז) ונגפתם לפני אויביכם, (יחזקאל כב כא) ונתתם בתוכה, (ירמיה ז י) ואמרתם נצלנו, לשון נפעלנו. וכל נו"ן שהיא באה בתיבה לפרקים ונופלת ממנה, כנו"ן של נוף, נושא, נותן, נושר, כשהיא מדברת לשון ופעלתם נתקד בשו"א בחטף, כגון (בראשית מה יט) ונשאתם את אביכם, (במדבר לב כט) ונתתם להם את ארץ הגלעד, (בראשית יז יא) ונמלתם את בשר ערלתכם. לכן אני אומר שזאת הנקודה בחיר"ק מן היסוד היא, ויסוד שם דבר נצול, והוא מן הלשונות הכבדים, כמו דבור, כפור, למוד, כשידבר בלשון ופעלתם ינקד בחיר"ק, כמו (במדבר כ ח) ודברתם אל הסלע, (יחזקאל מה כ) וכפרתם את הברית, (דברים יא יט) ולמדתם אותם את בניכם:

פרק ד

משמעו, כשתדבר עמו, כבר שמתים בידך ואני אֶתְּחַק אֶתְּלָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעַם:

(כב) וַאֲמַרְתָּ אֶל־פְּרַעֲהַ כַּשְׁתַּשְׁמַע שְׁלֹבו חֶזֶק וַיִּמָּן לְשִׁלּוֹחַ אִמּוֹר לוֹ כִּן בְּהָ אָמַר יְהוָה בְּנִי בְּכַרְי יִשְׂרָאֵל: כִּי כֹוִי. לְשׁוֹן גְּדוּלָה, כְּמוֹ (תְּהִלִּים פֶּט כח) אִף אֵי בְּכֹר אֲתַנְהוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמְדַרְשׁוֹ, כִּאֵן חֲתַם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל מַכִּירַת הַבְּכוֹרָה שֶׁלָּקַח יַעֲקֹב מֵעֵשׂוֹ:

(כג) וַאֲמַר אֱלִיָּד בְּשִׁלְיֹחוֹתוֹ שֶׁל מִקּוֹם שֶׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִעֲבֹדְנִי וְתִמְאַן לְשִׁלְחוֹ הַנְּהָ אֲנֹכִי הֲרֹג אֶת־בְּנֵי בְּכֹרְךָ: שְׁלַח לַח כִּי וְגו' הִנֵּה אֲנִי הֹוֶג וְגו'. הִיא מִכָּה אַחֲרוֹנָה, וְבָה הִתְרַוּ תַחֲלִילָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא קֶשֶׁה, זֶה הוּא שֶׁאֵמַר (אִיּוֹב לו כב) הֵן אֵל יִשְׁגִּיב בְּכֹחוֹ, לִפְיֶכָּ (שִׁם) מִי כְּמֹהוּ מוֹרָה. בְּשֶׁר וְדַם הַמִּבְקֵשׁ לְהִנָּקֵם מִחֲבֵרוֹ מַעֲלִים אֶת דְּבָרָיו שֶׁלֹּא יִבְקֵשׁ הַצִּלָּה, אֲבָל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשְׁגִּיב בְּכֹחוֹ וְאֵין יִכְלֹת לְהַמְלִט מִיָּדוֹ, כִּי אִם בְּשׁוֹבוֹ אֵלָיו, לִפְיֶכָּ הוּא מוֹרָהוּ וּמְתַרָּה בּוֹ לְשׁוֹב:

(כד) וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן מֹשֶׁה וַיִּפְגְּשׁוּהוּ יְהוָה וַיִּבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ. הַמֵּלָאךְ לְמֹשֶׁה, לִפִּי שֶׁלֹּא מֵל אֶת אֵלֵעֶזֶר בְּנוֹ, וְעַל שֶׁנִּתְרַשַׁל נֶעֱנַשׁ מִיתוֹ. תְּנִיא אִמַר רַבִּי יוֹסִי, חֵס וְשִׁלּוֹם לֹא נִתְרַשַׁל, אֲלֵא אִמַר אִמּוֹל וְאִצָּא לְדֶרֶךְ, סַכְנָה הִיא לְתִינוּק עַד שְׁלוֹשָׁה יָמִים, אִמּוֹל וְאִשְׁהָה שְׁלוֹשָׁה יָמִים, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא צוּנִי (לְעִיל פְּסוּק יט) לָךְ שׁוֹב מִצְרַיִם. וּמִפְּנֵי מַה נֶעֱנַשׁ, לִפִּי שֶׁנִּתְעַסַּק בְּמִלּוֹן תַּחֲלִילָה, בְּמַסַּכַת נְדָרִים (לֵא). וְהִיא הַמֵּלָאךְ נֶעֱשֶׂה כְּמִין נַחֲשׁ וּבֹלְעוֹ מֵרָאשׁוֹ וְעַד יִרְכִּיו, וְחֹזֵר וּבֹלְעוֹ מֵרַגְלָיו וְעַד אוֹתוֹ מִקּוֹם, הַבִּינָה צְפוּרָה שֶׁבְּשִׁבִיל הַמִּילָה הוּא:

(כה) וְתִלְקַח צִפְרָה צֶדֶק וְתִכְרַת אֶת־עֲרֹלֹת בְּנֵה וְתִגַּע לְרַגְלָיו הַשְּׁלִיכְתוּ לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה וְתִאֲמַר עַל בְּנֵה כִּי חֲתַנְדְּמִים אֲתָה לִי. אֲתָה הֵיית גּוֹרֵם לְהִיּוֹת חֲתַן שְׁלִי נִרְצַח עֲלֶיךָ, הוֹרָג אִשִּׁי אֲתָה לִי:

(כו) וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ וַיִּרְף. הַמֵּלָאךְ מִמֶּנּוּ, אִזּוֹ הַבִּינָה שֶׁעַל הַמִּילָה בֵּא לְהַרְגוֹ אֲמַרְתָּ חֲתַן דְּמִים לְמוֹלָת. חֲתַנִּי הִיא נִרְצַח עַל דְּבַר הַמִּילָה. לְמוֹלָת. עַל דְּבַר הַמוֹלּוֹת. שֵׁם דְּבַר הוּא, וְהַלְמ"ד מִשְׁמַשֵּׁת בְּלִשׁוֹן עַל, כְּמוֹ (לִקְמֹן יד ג) וְאִמַר פְּרַעֲהַ לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאוֹנְקִלוֹס תְּרַגַּם דְּמִים, עַל דָּם הַמִּילָה: (פ)

(כז) וַאֲמַר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לָךְ לְקַרְאֵת מֹשֶׁה הַמְדַבֵּר וְלָלָךְ וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בְּתֵר הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקְלוּ: (כח) וַיַּגִּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת כְּלֵדֵי בְרִי יְהוָה אֲשֶׁר שִׁלְחוֹ וְאֶת כְּלֵדֵי הַאֲתָת אֲשֶׁר צִוָּהוּ: (כט) וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאֲסֹפוּ אֶת־כְּלֵדֵי בְרִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ל) וַיַּדְבֵּר אַהֲרֹן אֶת כְּלֵדֵי בְרִים אֲשֶׁר־דָּבַר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֲתָת לְעֵינֵי הָעָם: (לא) וַיֵּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקֵד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עֵנָם וַיִּקְרָו וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

*

שביעי

פרק ה

(א) וְאַחֲרַי בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֲבָל הַזְּקֵנִים נִשְׁמַטוּ אֶחָד אֶחָד מֵאַחֲרֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַד שֶׁנִּשְׁמַטוּ כֹּלָם קוֹדֵם שֶׁהִגִּיעוּ לְפִלְטִין, לִפִּי שִׁירָאוּ לְלַכַּת, וּבְסִינַי נִפְרַע לָהֶם, (לִקְמֹן כד ב) וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדוֹ וְהֵם לֹא יִגְשׁוּ, הַחֲזִירִים לְאַחֲרוֹהֶם וַיֵּאֲמְרוּ אֶל־פְּרַעֲהַ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁלַּח אֶת־עַמִּי וַיַּחֲזִיגוּ לִי בְּמִדְבָר:

(ב) וַאֲמַר פְּרַעֲהַ מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקִלּוֹ לְשִׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעָתִי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:

ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת הלא אנכי יהוה. ששמי ה' עשיתי כל זאת:

(יב) ועתה לך ואנכי אהיה עספיד והוריתך אשר תדבר:

(יג) ויאמר בי אנכי שלחנא בידת שלח. ביד מי שאתה רגיל לשלוח, והוא אהרן. דבר אחר, ביד אחר שתצצה לשלוח, שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד, יש לך שלוחים הרבה:

(יד) ויחרר אף יהוה במשה רבי יהושע בן קרח אומר כל חרון אף שבתורה נאמר בו רשם, וזה לא נאמר בו רשם, ולא מצינו שבא עונש על ידי אותו חרון. אמר לו רבי יוסי אף בזו נאמר בו רשם, הלא אהרן אחיך הלוי, שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן, והכהונה הייתי אומר לצאת ממך, מעתה לא יהיה כן, אלא הוא יהיה כהן ואתה הלוי, שנאמר (דברי הימים א' כד) ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי ידבר וידבר הוא וגם הנה הוא יצא לקראתך כשתלך למצרים וראך ושמח בלב. לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה. ומשם זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב:

(טו) ודברת אליו ושמת אתה בדברים בפיו ואנכי אהיה עספיד ועספיהו והוריתי אתכם את אשר תעשו:

(טז) ודבר יהוה לך אלהים בשבילך ידבר אל העם. זה יוכיח על כל לך ולי ולו ולכם ולהם הסמוכים לדיבור, שכולם לשון על הם והיה הוא יהיה לך לפה למליץ, לפי שאתה כבד פה ואתה תהיה לך לאלהים. לרב ולשר:

(יז) ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האתרת: (פ)

*

ששי

(יח) וילך משה וישב אל אהרן ויהיו לו רעואל, יתר, קיני, חובב, חבר, פוטיאל ויאמר לו אלהים לא ואשוב אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים ויאמר יתרו למשה לך לשלום:

(יט) ויאמר יהוה אל משה במדיון לך שב מצרים כימתו בלה האנשים המבקשים את נפשך. מי הם, דתן ואבירם. חיים היו, אלא שירדו מנכסיהם, והעני חשוב כמת:

(כ) וילקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמור חמור המיוחד, הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתידי מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר (זכריה ט ט) עני ורוכב על חמור וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה האלהים בידו. אין מוקדם ומאוחר מדוקדקים במקרא:

(כא) ויאמר יהוה אל משה בלבכתך לשוב מצרימה ראה בלה המפיתים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה דע שעל מנת כן תלך, שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו. אשכ שמתו בידך. לא על שלוש האותות האמורות למעלה, שהרי לא לפני פרעה צוה לעשותם אלא לפני ישראל, שיאמינו לו, ולא מצינו שעשאם לפניו, אלא מופתים שאני עתיד לשום בידך במצרים, כמו (לִקְמֹן ז ט) כי ידבר אליכם פרעה וגו'. ואל תתמה על אשר כתיב אשר שמת, שכן

(יא) **אתם לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו וצריכים אתם לילך בזריזות כי אין נגדע מעבדתכם דבר.** מכל סכום לבנים שהייתם עושים ליום בהיות התבן ניתן לכם מזומן מבית המלך:

(יב) **ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקשש קש לתבן.** לאסוף אסיפה, ללקוט לקט לצורך תבן הטיט. קש, לשון לקוט. על שם שדבר המתפזר הוא וצריך לקוששו, קרוי קש בשאר מקומות:

(יג) **והנגשים אצים דוחקים לאמר פלו מעשיכם דבריום ביומו פאשר בהיות התבן.** חשבון של כל יום כלו ביומו, כאשר עשיתם בהיות התבן מוכן:

(יד) **ויבו שטרלי בני ישראל אשר שמו עליהם נגשי פרה לאמר מדוע לא כליתם חקכם ללבן בתמול שלשם גדתמול גסהיום:**

ויכו שטרי בני ישראל. השוטרים ישראלים היו וחסים על חבריהם מלדחקם, וכשהיו משלימים הלבנים לנוגשים שהם מצריים, והיה חסר מן הסכום, היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה, לפיכך זכו אותם שוטרים להיות סנהדרין, ונאלץ מן הרוח אשר על משה והושם עליהם, שנאמר (במדבר יא טז) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת, מאותן שידעת הטובה שעשו במצרים, כי הם זקני העם ושוטריו:

ויכו שטרי בני ישראל. אשר שמו נוגשי פרה אותם לשוטרים עליהם לאמר מדוע וגו'. למה ויכו, שהיו אומרים להם מדוע לא כליתם גם תמול גם היום חק הקצוב עליכם ללבון כתמול השלישי שהוא יום שלפני אתמול, והוא היה בהיות התבן נתן להם:

ויכו. לשון ויפעלו, הוכו מיד אחרים, הנוגשים הכום:

(טו) **ויבאו שטרי בני ישראל ויצעקו אל פרה לאמר למה תעשה כה לעבדיך:**

(טז) **תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו כמנין הראשון והנה עבדיך מכים וחסאאת עמך.** אילו היה נקוד פת"ח הייתי אומר שהוא דבוק, ודבר זה חטאת עמך הוא, עכשיו שהוא קמ"ץ, שם דבר הוא. וכך פירוש, ודבר זה מביא חטאת על עמך, כאילו כתוב וחסאאת לעמך, כמו (רות א יט) כבאנה בית לחם, שהוא כמו לבית לחם, וכן הרבה:

(יז) **ויאמר נרפים אתם נרפים עליבן אתם אמרים גלכה נזבחה ליהוה:**

(יח) **ועתה לכו עבדו ותבן לאינתן לכם ותבן לבנים** חשבון הלבנים, וכן (מלכים ב יב יב) את הכסף המתכן, המנוי, כמו שאמר בענין (שם פסוק יא) ויצרו וימנו את הכסף תתנו:

(יט) **ויראו שטרי בני ישראל את חבריהם הנרדים על ידם אתם פרה** ראו אותם ברעה וצרה המוצאת אותם בהכבדים העבודה עליהם לאמר לא תגרעו וגו' לאמר לאתגרעו מלבניכם דבריום ביומו:

(כ) **ויפגעו אתי משה ואת אהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת פרה:** ויפגעו. אנשים מישראל את משה ואת אהרן וגו'. ורבותינו דרשו כל נצים ונצבים דתן ואבירם היו, שנאמר בהם יצאו נצבים:

(כא) **ויאמרו אלהים ירא יהוה עליכם וישפט אשר הבאשתם אתי ריחנו בעיני פרה ובעיני עבדי לתתחבר בידם להרגנו:**

מפטיר (כב) **וישב משה אליהו ויאמר אנני למה הרעתה לעם הזה** ואם תאמר מה אכפת לך, קובל אני על ששלחתי למה זה שלחתי:

(ג) **ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו גלכה לא דרף שלשת ימים במדבר ונזבחה ליהוה אלהינו פו יפגענו** או בקרב: פו יפגענו. פן יפגעך היו צריכים לומר, אלא שחלקו כבוד למלכות. פגיעה זו לשון מקרה מות היא:

(ד) **ויאמר אלהם מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו אתי העם ממעשיו** תבדילו ותרחיקו אותם ממלאכתם, ששומעין לכם וסבורים לנוח מן המלאכה. וכן (משלי ד טו) פרעהו אל תעבר בו, רחקהו. וכן (שם א כה) ותפרעו כל עצתי, (לקמן לב כה) כי פרוע הוא, נרחק ונתעב לכו לסבלתיכם. לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם. אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי, ותדע לך שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות:

(ה) **ויאמר פרה ה' ה' עתה עם הארץ** שהעבודה מוטלת עליהם והשבתם אתם מסבלתם. ואתם משביתים אותם מסבלותם, הפסד גדול הוא זה:

(ו) **ויצו פרה ביום ההוא אתי הנגשים בעם ואת שטריו לאמר: הנגשים מצריים היו, והשוטרים היו ישראלים,** הנוגש ממונה על כמה שוטרים, והשוטר ממונה לרדות בעושי המלאכה:

(ז) **לא תאספוין לתת תבן אשטובל"א** [קש], היו גובלין אותו עם הטיט לעם ללבן הלבנים טיולי"ש בלעז, שעושים מטיט ומייבשין אותו בחמה, ויש ששורפין אותו בכבשן בתמול שלשם כאשר הייתם עושים עד הנה הם, ילכו וקששו ולקטו להם תבן:

(ח) **ואת מתלנות הלבנים אשר הם עשים תמול שלשם תשימו עליהם** סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום כשהיה התבן נתן להם, אותו סכום תשימו עליהם גם עתה, למען תכבד העבודה עליהם. מתכנת. ותוכן לבנים (להלן פסוק יח), ולו נתכנו עלילות (שמואל א ב ג), את הכסף המתכן (מלכים ב יב יב), כולם לשון חשבון הם לא תגרעו ממנו כפי נרפים הם עליבן הם צעקים לאמר גלכה נזבחה לאלהינו: כי נרפים. מן העבודה הם, לכך לבם פונה אל הבטלה וצועקים לאמר נלכה וגו'. נרפים. המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם והם נרפים ממנה, רטרי"ש בלע"ז.***

(ט) **תכבד העבדה עליה אנשים ועשרבה ואל ישעו בדבריי שקר:**

ואל ישעו דברי שקר. ואל יאמרו וידברו תמיד בדברי רוח לאמר נלכה נזבחה. וזומה לו (תהלים קיט קיז) ואשעה בחקיך תמיד, (דברים כח לז) למשל ולשנינה, מתרגמין ולשוועי, (בראשית כד יו) ויספר וישתע. ואי אפשר לומר ישעו לשון (בראשית ד ד) וישע ה' אל הבל וגו', (שם פסוק ה) ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ולפרש אל ישעו אל יפנו, שאם כן היה לו לכתוב ואל ישעו אל דברי שקר או לדברי שקר, כי כן גזרת כולם, (ישעיה יז ז) ישעה האדם על עשהו, (שם לא א) ולא ישעו על קדוש ישראל, (שם יז ח) ולא ישעה אל המזבחות, ולא מצאתי שמוש של ב"ת סמוכה לאחרים, אבל אחר לשון דבור, כמתעסק לדבר בדבר נופל לשון שמוש ב"ת, כגון (יחזקאל לג ל) הנדברים בר, (במדבר יב א) ותדבר מרים ואהרן במשה, (זכריה ד א) המלאך הדבר ב', (דברים יא יט) לדבר במ, (תהלים קיט מו) ואדברה בעדתיך, אף כאן אל ישעו בדברי שקר - אל יהיו נדברים בדברי שוא והבאי:

(י) **ויצאו נגשי העם ושטרי ויאמרו אלהים לאמר כה אמר פרה אניני נתן לכם תבן:**

חומש רש"י משולב פרשת שמות

רש"י קצרים וארוכים, בד"כ הקצרים שולבו בתוך הפסוק, והארוכים נכתבו בסופו, אחרי הפסוק (ומסומנים ע"י כוכבית*).

לעיתים לצורך הרצף שולבו הדיבורים ברש"י כסדר הפסוק, גם כשבמקור הרש"י מופיע קודם הדיבור על סוף הפסוק ואח"כ הדיבור על תחילתו, במקרה כזה זה סומן ב- ** בסוף הפסוק. כמו"כ מטבעו של הרש"י המשולב עלולים להיות שינויים קלים בדיבור המתחיל (כגון פתיחת וגו') או במיקומו. את הכללים בהרחבה ניתן לראות במבוא לגליון פרשת בראשית.

כל הזכויות שמורות. ©

ניתן להשיג את הגליון (וכן גליונות קודמים) במאגר העלונים הממוחשב של 'דרשו'.

מהדורת כתב כ"י - ניתן להשיג במערכת שבת' בקול הלשון.

וכן ניתן להשיג במייל - 2711526@GMAIL.COM.

יש מהדורה בכתב גדול יותר - להשיג במייל הנ"ל

הארות הערות ותיקוני טעויות יתקבלו בברכה 05276-13331

(כג) וּמֵאֵז בְּאֵתֵי אֱלֹהֵי פְרֻעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הַרְעָ לְעַם הַזֶּה הַרְעָ. לְשׁוֹן
הַפְעִיל הוּא, הַרְבָּה רָעָה עֲלֵיהֶם. וְתַרְגוּמוֹ אַבְאֵשׁ וְהִצֵּל לְאִדְהָצֵלְתָּ אֶתְּ
עַמְּךָ:

פרק 1

(א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מִשְׁחֵה עֲתֵה תִרְאֶה אֲשֶׁר אֲעֲשֶׂה לְפְרֻעָה הַרְהַרְתָּ עַל
מְדוּתִי, לֹא כִאֲבֵרָהֶם שִׁאֲמַרְתִּי לוֹ (בְּרֵאשִׁית כֹּא יב) כִּי בִיחָק יִקְרָא לְךָ
זֶרַע, וְאַחֵר כִּךְ אֲמַרְתִּי לוֹ (שֵׁם כֶּב ב) הֵעֵלָה לְעוֹלָה וְלֹא הִרְהַר אַחֲרָי,
לְפִיכֵךְ עָתָה תִרְאֶה. הָעֲשׂוּי לְפְרֻעָה תִרְאֶה, וְלֹא הָעֲשׂוּי לְמַלְכֵי שִׁבְעָה
אוֹמוֹת כְּשִׁאֲבִיאֵם לְאַרְץ בְּיַד חֲזָקָה יִשְׁלַחֶם מִפְּנֵי יַד הַחֲזָקָה
שֶׁתִּחַזַּק עֲלֵיו יִשְׁלַחֶם וּבְיַד חֲזָקָה יִגְרֹשֶׁם מֵאַרְצוֹ. עַל כִּרְחֹם שֶׁל יִשְׂרָאֵל
יִגְרֹשֶׁם, וְלֹא יִסְפִּיקוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם צִדָּה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (לְקַמֵּן יב לֵג)
וְתִחַזַּק מִצְרַיִם עַל הָעַם לְמַהֵר לְשַׁלְּחֵם וְגו': (סֵסס)

כללי העריכה: ההדגשה בפסוק היא של דיבור המתחיל ברש"י. * כשיש דיבור ארוך ברש"י, בד"כ הוא לא שולב בתוך הפסוק אלא נכתב בסופו, אחרי הפסוק (ומסומן ע"י כוכבית*). * כשיש על פסוק אחד ביאורי